

народи; списателката г-жа Б. Немцова, и други. Видѣхъ се и съ нѣкои отъ тогивашнитѣ политически водители на туку що почевшата бързото си възраждане чехска народностъ въ Австрия. Тогава купихъ отъ типографското заведение на Богомилъ Хаазе печатницата, сир. една рѣчна машина, нѣколко вида букви съ всички принадлежности, дори и бѣла типографическа книга нѣколко колети.¹⁾ Слѣдъ пристигването на печатницата въ Търново наехъ за нея едно помѣщение и приготвихъ отваряннето ѝ, за което наумихъ съ писмо Г. Кръстевича обѣщанието му и го молихъ да се постараете. Най-сетнѣ получихъ отъ него отговоръ, че е прѣпорѣчалъ работата на българскій въ Цариградъ ценсуръ, г-на К. Ранова, и че съ него мож да кореспондирамъ за нея, тъй като той, г-нъ Кръстовичъ, е много занятъ съ държавната си служба, нѣма врѣме свободно за тая работа. Това бѣше, сеѣщахъ, единъ благовиденъ отказъ. Азъ обаче влѣзохъ въ прѣписка съ рекомандувания ми Г. Рановъ, ценсура на българскитѣ книги въ Цариградъ, и получихъ писменното му обѣщание, че ще се постараете, и обѣщанието му остана обѣщание; нито повтори вече да ми отговори, колкото и да му писахъ.

Тогива, въ годинитѣ още на Кръмската война, бѣше се установилъ въ Търново американскій мисионеринъ отъ Евангелистическото Дружество, А. Л. Лонгъ, въ скоро врѣме изучилъ българскій езикъ, та изпълняваше проповѣдническата си миссия, съ пълно съзнание на образованъ човѣкъ. Бѣхъ му първи приятель и посѣтитель, безъ да ми прѣчеше това, нито въ патриотическитѣ, нито въ религиознитѣ ми чувства.²⁾ Той

¹⁾ При бавенето ми въ Прага подиръ тия и други покупки, единъ денъ като се навъртахъ, азъ и г-нъ В. Стояновъ, при единъ дюкянъ и си приказвахъ, разбира се, по български, двама нѣмски солдати изгледаваха ни и ни подслушваха. — Та ви *павликячетата* ли сте, та зборувате по нашенски? запита ни по-послѣ единий отъ тѣхъ. Ний сми *българчетата* и си зборувамъ по български, отговорихъ азъ. Тогива В. Стояновъ влѣзе съ тѣхъ въ по-дългъ разговоръ, и тѣ разказаха, че сж отъ българскитѣ села въ Банатъ на прѣселенциѣ изъ България отъ давнашно още врѣме, и че отъ тѣхъ имало мнозина въ нѣмската войска. Азъ само слушахъ и гледахъ засмѣнитѣ лица на младитѣ солдати, зарадвани, че сж срѣцнали свои земляци — *павликячетата* изъ България, и офицъвахъ радостта имъ.

²⁾ Благороденъ характеръ бѣше поменатия ми приятель. На 1862 когато избѣгахъ отъ България и се остановихъ въ Болградъ, подиръ една година г-нъ Лонгъ дойде въ Тулча по дѣлата на миссията си и нарочно минъ въ Измаилъ, гдѣто телеграфически ме извика да ме види, и отидохъ. Прѣдаде ми устно, каква бѣда ме е чакала въ Търново, ако бихъ се завърналъ, както проектирахъ и бѣхъ писалъ на баща си, разказа ми, какъвъ страхъ, грижа и отчаяние испытвалъ баща ми слѣдъ избѣгването ми и какъ той го раздумвалъ. — Не се грижи, му ду-